

Mihailo Marković
SANU
Beograd

UDK: 323.173(497.1)
Originalni naučni rad
Primitljeno: 29.10.1994.

UZROCI RAZBIJANJA JUGOSLAVIJE

Raspad Jugoslavije je određen kompleksnim skupom unutrašnjih i spoljašnjih faktora od kojih je najbitniji bio separatizam više konstitutivnih nacija. Jugoslavija je od samog svog početka patila od fatalne asimetrije. Dok su Srbija i Crna Gora prošle stadijum nacionalne države u 19. veku i bile spremne za jednu nad-nacionalnu zajednicu, Hrvatska i Slovenija su izgubile svoju nezavisnost 1102. godine i vekovima živele pod dominacijom Austro-Ugarskog Carstva. Izgradnja nacionalne države je za njih postala prioritetan cilj, koji se postavio iznad svih ostalih političkih, ekonomskih i kulturnih interesa.

Hrvatski separatistički pokret, najbitniji od svih, je poprimio posebno zlokobnu formu, jer je izrastao na tlu rasističke, anti-srpske ideologije Ante Starčević, koja se u Hrvatskoj razvijala počev od 1860. Analogno tlo razvoja muslimanskog separatizma je islamski fundamentalizam Alije Izetbegovića. Sudbina Jugoslavija je bila zapečaćena Ustavom iz 1974, koji je Jugoslaviju pretvorio u labavu asocijaciju šest suverenih nacionalnih republika.

Među spoljašnjim činocima, najvažniji su bili: tradicionalni nemački ekspanzionizam prema jugo-istočnim slovenskim regionima (koji je ohrabrivao i podržavao hrvatski i slovenački separatizam); neprijateljstvo Vatikana prema pravoslavnim Srbima i, od aprila 1992, otvorena američka podrška bosanskim muslimanima, motivisana američkim interesima u Turskoj, blisko-istočnom naftom i južnim muslimanskim republikama u bivšem Sovjetskom Savezu.

Ključne reči: razbijanje Jugoslavije, separatizam, secesija, nacionalizam, inostrano mešanje, Vatikan, Nemačka.

1.

Ogromna većina površnih poznavalaca i povremenih posetilaca Jugoslavije bila je iznenadjena njenim brzim raspadom. Jugoslavija je dugo uživala veliki ugled u međunarodnoj zajednici; izgledalo je da je život u njoj slobodniji i bogatiji nego bilo gde u Istočnoj Evropi. Razume se, oni koji su u njoj živeli ili je dublje izučavali znali su da se ona već odavno nalazi u krizi. Napetosti, sukobi, povremeno i teški razdori potresali su Jugoslaviju sve vreme od njenog konstituisanja 1918. godine. Čak i u periodima preovladavajućeg mira i prosperiteta postojale su latentne snage koje su radile na njenom razbijanju. Odlučujući preokret ka dezintegraciji počeo je daleke 1964, kada je na Osmom kongresu SKJ Josip Broz Tito izjavio da biti Jugosloven znači samo - biti građanin SFRJ, a da se po nacionalnosti može biti samo Slovenac, Hrvat, Srbi itd. Sve moderne države su postigle svoju sadašnju homogenost izjednačavanjem građanske države s nacionalnom. Svi građani Francuske, SAD, Italije itd, postali su po nacionalnosti Francuzi, Amerikanci ili Italijani, bez obzira na svoje etničko poreklo. Samim tim omogućena je primena osnovnog demokratskog principa "jedan građanin -

jedan glas". Kod nas je u odlučujućem momentu došlo do rasepa građanskog i nacionalnog. Republike su se konstituisale kao nacionalne države - s izuzetkom Srbije, kojoj to nije dozvoljeno. Jugoslavija je postala labava asocijacija nacionalnih država, u kojoj je dosledno sproveden princip nacionalnog predstavnštva i potpuno isključen svaki oblik predstavnštva građana.

Ustavom od 1974. godine Jugoslavija je osuđena na propast. Nijedna država ne može preživeti u kojoj svaki deo može staviti veto na bilo koju odluku, i u kojoj zakoni koji važe u delovima (posebnim republikama) imaju prioritet nad zakonima celine (savezne države). Zemlja je praktički dezintegrirana na osam relativno nezavisnih (po Ustavu čak suverenih!), slabo koordinisanih podsistema. Jačale su separatističke snage, naročito na Kosovu, u Sloveniji i u Hrvatskoj. U Srbiji je rastao revolt zbog njene sve očiglednije neravnopravnosti u odnosu na ostale republike. U saveznim ustanovama je ona bila suočena s koalicijom svih ostalih federalnih jedinica. Ona je snosila nesrazmerno veliki teret pomoći nerazvijenim federalnim jedinicama, iako je i sama bila nedovoljno razvijena po svim osnovnim privrednim pokazateljima. Savezna politika cena je otvorena favorizovala razvijene republike i štetila Srbiji. (Cene nafte su bile više od svetskih, cene električne energije niže; cene sirovina i hrane fiksirane, cene većine industrijskih proizvoda Hrvatske i Slovenije prepuštene slobodnom formiranju na tržištu itd.) Srbija je jedina od svih republika, bila podeljena na tri dela, pri čemu su dve pokrajine imale pravo da učestvuju u donošenju odluka koje se ticale uže Srbije, dok ova nije imala pravo da se meša u odlučivanje u pokrajinskim skupštinama. Sve nepodnošljivije je bilo stradanje Srba na Kosovu, gde su albanski nacionalisti sve do 1989. godine suvereno vladali i nesmetano sprovodili politiku stvaranja etnički čistog Kosova.

Istina je da su seriji otepljenja 1991. i 1992. godine neposredno prethodile nenasilne, masovne pobune Srba na Kosovu, u Vojvodini i u Crnoj Gori, koje su uklonile srbofobska rukovodstva u ovim zemljama. Istina je da su time promenjeni odnosi političkih snaga u Jugoslaviji: stvorena je približna ravnoteža istočnog i zapadnog njenog dela. Ta ravnoteža i ravnopravnost Srba i ostalih jugoslovenskih naroda bila je nepodnošljiva onima koji su dotle decenijama dominirali Jugoslavijom. Otud volja za razbijanjem Jugoslavije iznutra, koju su odredjeni međunarodni činoci svesrdno podržavali spolja.

2.

Da bi sama ta volja za deintegriranjem Jugoslavije bila dublje shvaćena treba uzeti u obzir okolnosti stvaranja prve i druge Jugoslavije, kao i jednu istorijsku zakonitost formiranja modernih država, koja se svuda u modernom svetu do sada ispoljila, bez ijednog izuzetka.

Ono što je više od svega karakteristično za okolnosti stvaranja obe Jugoslavije jeste frapantna asimetričnog položaja i statusa pojedinih nacija. Srbi i Crnogorci su se oslobodili vekovnog gospodstva Otomanskog carstva i već 1878. godine imali međunarodno priznatu državu. Hrvati su sve vreme posle 1102. živeli pod Austrougarskom okupacijom. Slovenci su samostalnost izgubili još ranije. Srbi i Crnogorci su pobednici u Prvom svetskom ratu, njihova vojska je odlučujuće doprinela slomu Austro-Ugarske. Hrvati i Slovenci su rat proveli na suprotnoj strani i 1918. godine su se našli suočeni s plaćanjem ratnih reparacija, s gubitkom velikog dela Jadranske obale (koja je Londonskim ugovorom bila obećana Italiji kao nagrada za ulazak u rat protiv

centralnih sila) i verovatnom socijalnom revolucijom, koja je već plamsala u Madjarskoj, Bavarskoj i u Berlinu. Hrvati su u novembru 1918. pokušali da formiraju državu Hrvata, Slovenaca i austrougarskih Srba ali pobjedničke velike sile o tome nisu želele ni da razgovaraju. Hrvatski i slovenački pristanak na Jugoslaviju je bio samo jednim delom izraz starih ilirskih i južnoslovenskih težnji. Mnogo više je to bio pragmatički gest, izbor manjeg zla, lukavi projekt korišćenja Jugoslavije kao sredstva da se dodje do sopstvene nacionalne države.

Vodeće ličnosti srpskog naroda, pre svega kralj Aleksandar i predsednik Vlade Nikola Pašić, uz podršku najboljih srpskih intelektualaca toga vremena, su odbili predlog saveznika da se formira srpska država koja bi uključila celu Bosnu i Hercegovinu i veliki deo Dalmacije, uključujući Split. Oni su uporno insistirali na ujedinjenju s braćom Hrvatima i Slovencima i na kraju su u tome uspeli. Pokazaće se 1941. i, pola veka kasnije 1991. godine, da je to bila najveća greška u istoriji srpskog naroda, koja će biti plaćena milionima života i ogromnim gubicima stvaralačke energije u toku niza decenija. Tvorci Jugoslavije su polazili od nekoliko pogrešnih premisa: da će veća država ubuduće pružiti veće mogućnosti otpora budućim germanskim pokušajima prodora na jugoistok, da su južni Sloveni jedan narod, sastavljen od tri različita plemena, koja nose tri različita imena; najzad, da će, kao i u slučaju drugih evropskih zemalja (Francuske, Italije, Nemačke, Švajcarske) uspostavljanje zajedničke države odlučujuće doprineti konstituisanju jedinstvene, homogene nacije u njenim državnim granicama. Pokazalo se da je svaka od ovih premisa bila pogrešna.

Veća, naigled jača ali razjedinjena Jugoslavija pružila je nesrazmerno slabiji otpor germanskom prodoru nego sama Srbija - i 1941. i 1991. godine.

Hrvatski i slovenački političari i intelektualci su i pre 1918. i posle nje uporno dokazivali da su njihovi narodi različiti od srpskog i da je zbog toga zajednička država moguća samo kao federacija (u novije vreme: konfederacija), u kojoj će imati znatnu samostalnost i paritet u svim predstavničkim organima na saveznom nivou. Pokazalo se da takva država neizbežno vodi raspadu.

Nacionalno homogenizovanje i nastanak jugoslovenske nacije u granicama države stvorene 1918. godine nije više bilo moguće u XX veku. U prethodnom veku sve današnje velike evropske nacije su nastale primenom sile. Svim građanima koji su se zatekli u granicama Francuske, Italije ili Nemačke naturen je jedan nacionalni jezik i jedan identitet, bez obzira na njihovo etničko poreklo, jezik i kulturnu tradiciju. U XX veku to više nije bilo moguće: široko je prihvaćeno načelo nacionalnog samoopredeljenja, sve teža je bila primena sile u cilju nacionalne asimilacije s obzirom na sve veću ulogu sredstava javnog informisanja. Prava naroda i nacionalnih manjina su sve više postajala deo evropske političke kulture. Najzad, Aleksandrov pokušaj izgradnje jugoslovenstva preko administrativne podele države na banovine bio je osudjen na propast i usled otvorenog spoljnog podsticanja nacionalističkog pokreta u Hrvatskoj, Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Makedoniji i na Kosovu. Tu je glavnu dezintegrativnu ulogu odigrao nemački i italijanski fašizam, ali je do 1937. godine politiku razbijanja Jugoslavije nesumnjivo vodila i Kominternu. Već 1929. je došlo do hrvatskog bojkota Narodne skupštine i do uvođenja diktature kralja Aleksandra. Hrvatske ustaše su 1934. organizovale njegovo ubistvo, a 1941. godine su iskoristile nemačko-italijansku invaziju Jugoslavije da bi stvorile tzv. Nezavisnu Državu Hrvatsku.

Tito je posle 1945. pokušao drukčiju strategiju održanja Jugoslavije, ali su i njegove premise bile pogrešne. "Bratstvo i jedinstvo" je bila ideološka floskula koja je

funkcionisala samo dotle dok je bila poduprta silom - partizanske vojske i maršalove karizme, i dok su ćutali i uzimali novi zalet poraženi šovinisti svih boja.

Strategija slabljenja Srbije (da bi navodno jačala Jugoslavija), politika sve većih ustpaka hrvatskom, slovenačkom i albanskom nacionalizmu (da bi prihvatili Jugoslaviju) dovela je najzad do samoubilačkog Ustava 1974. godine, s kojim nijedna država ne bi dugo preživela. Labava konfederacija, nametnuta tim ustavom, našla se odmah u dubokoj krizi, koja je posebno postala vidljiva posle Brozove smrti, 1980. godine. Oslabljena i razjedinjena jugoslovenska država nije uspela da reši nijedan svoj problem i pokazala se nesposobna da sprovede: prihvaćeni program ekonomske stabilizacije. Najzad, ona nije uspela da spreči ni ilegalni uvoz oružja iz inostranstva i formiranje separatističkih paravojnih formacija. Sledila je serija proglašenja oцепljenja: najpre Slovenije i Hrvatske, zatim Bosne i Hercegovine i Makedonije.

Slučaju Jugoslavije potvrđuje opštu istorijsku zakonitost koja se u modernom društvu ispojila u prošlom i ovom veku. Jedini oblik moderne države koji se pokazao stabilan i sposoban za život jeste nacionalna - građanska država. Državu stvara kritična masa jedne nacije zajedno s manjinama i pojedincima drukčijeg etničkog porekla. Država tako konstituisana je jednonacionalna, ali u širem smislu te reči. Naciji pripadaju svi građani države bez obzira na svoje etničko poreklo. Svi oni imaju ista prava i za sve njih važi demokratski princip "jedan građanin - jedan glas". U tome smislu je ovakva država nacionalna ali i građanska i demokratska.

Kada je reč o višenacionalnim državama istorijsko je iskustvo da one mogu biti vitalne i dugovečne samo pod uslovom da su sve konstitutivne nacije prethodno prošle kroz stadijum nacionalne države. U tom pogledu je Jugoslavija patila od kobne asimetrije. Za razliku od Srbije i Crne Gore, koje su bile spremne da prihvate jugoslovenstvo i simbole novog nadnacionalnog identiteta (himnu, zastavu, grb) za Hrvate i Slovence, a kasnije i za Makedonce i bosanske Muslimane gradjenje sopstvene nacionalne države je postalo prioritetni cilj kome su bili podređeni svi drugi politički, ekonomski i kulturni interesi.

3.

Osnovni uzrok sukoba koji je 1991. godine eskalirao u ratnu katastrofu, je separatizam, podstaknut nizom spoljašnjih i unutrašnjih činilaca.

Posebno treba pokloniti pažnju hrvatskom separatizmu, ne samo zato što je u pitanju bila druga po veličini nacija (preko 4,5 miliona građana) već i naročito zato što je on rastao na tlu jedne izuzetno militantne, agresivne i ostrašćene ideologije. Reč je o nacionalizmu Ante Starčevića, koji se u Hrvatskoj razvijao već šezdesetih godina XIX veka. Nasuprot "jugoslovenstvu" Narodne stranke biskupa Štrosmajera, Starčevićeva Stranka prava je otvoreno zastupila stav da su Srbi u Hrvatskoj "opstruktivni, remetilački činilac" i da se samostalna Hrvatska država može stvoriti samo ako se Srbi silom uklone.

Da bi ostvario ovaj politički cilj Starčević je propagirao najgrublji srbofobski rasizam, koji je dobrim delom prethodio rasističkim teorijama toga vremena Gobinoa, Bernijea, Lapuža i Čemberlena. Starčević je Srbe okarakterisao kao "nižu pasminu", kao "smeće naroda", koje ne zna ni za kakve civilizacijske vrednosti, koje je "neprijatelj slobode naroda i domovine". Ta pasmina "treba da bude istrebljena", "s njom treba

postupiti kao s besnim psima".¹ Ova paklena, rastistička mržnja je osnova militantnog hrvatskog nacionalizma, koji je, više ili manje, trovao svaku generaciju hrvatske omladine do najnovijeg vremena. Franjo Tuđman je 1989. godine objavio u Zagrebu knjigu *Bespuća povijesne zbilnosti*, u kojoj pokušava da umanji razmere ustaških zločina iz 1941. godine, i da unapred opravda zločine koji su tada bili pripremani i obavljeni 1991. godine. S jedne strane, on smanjuje broj žrtava ustaškog genocida za više od 20 puta, štaviše, pokušava da izjednači zločince i žrtve, pa tvrdi, suprotno svim svedočanstvima, da je "od srpskog pučanstva stradalo isto onoliko Hrvata koliko i Srba od ustaške ruke".² Opravdavanje zločina Tuđman obavlja na taj način što ga predstavlja kao normalnu istorijsku pojavu, koja se uvek dešavala "kad god se neki narod ili država suoči s protivnikom koga drži glavnom zaprekom za svoju prevlast."³

Ovu šovinističku ideologiju podsticalo je i jačalo neprijateljstvo Vatikana, koji se u graničnim oblastima katoličke crkve drži agresivno prema svim nekatolicima.

Vrlo nepovoljna okolnost sa stanovišta opstanka Jugoslavije bila je činjenica da je hrvatski separatizam našao niz saveznika u drugim jugoslovenskim narodima i nacionalnim manjinama. To važi, pre svega, za slovenački nacionalizam, koji je u prošlosti bio dobroćudan i pretežno odbramben, ali koji je dobio zloćudne oblike u periodu rastuće krize Jugoslavije. Većina slovenački političara i intelektualaca je vrlo jednostrano i netačno ocenjivala svoje odnose s nerazvijenim delovima Jugoslavije i sa Beogradom. Oni su odbijali da sagledaju ogromne koristi koje je najrazvijenija republika imala zahvaljujući jeftinom radu, jeftinim sirovinama, i svojoj dominaciji na tržištu cele Jugoslavije. Potpuno je ispuštena iz vida činjenica da se u celom periodu posle Drugog svetskog rata Slovenija znatno brže razvijala nego sve ostale republike i da je jaz između najrazvijenije (Slovenije) i najnerazvijenije (Kosovo) višestruko povećan (od 1:4 porastao je na 1:7). Ono što se iz Slovenije uplašivalo u Savezni fond za pomoć nerazvijenim područjima bilo je samo vraćanje delića onoga što je iz njih raznim ekonomskim putevima uzimano ili dobijano. Koliko je daleko išla zaslepljenost i neobaveštenost slovenačkih političara i intelektualaca vidi se i po tome što su oni bili uvereni (ili se pravili da veruju) da se Beograd i cela Srbija razvijaju zahvaljujući pljačkanju Slovenije. Da to nije tako mogli su se uveriti tek posle otcepljenja, kada slovenačka privreda, oslobođena gotovo svih privrednih veza s bivšim jugoslovenskim prostorima, nije procvetala već upala u duboku stagnaciju.

Posebno je karakterističan muslimanski nacionalizam i separatizam koji se tek poslednjih godina razgoreo. Velika je šteta što bosanski Muslimani, kada su već od strane Brozovog režima oko 1970. godine bili priznati kao posebna nacija, nisu odlučili da ostanu u toj multinacionalnoj i multiverskoj zajednici kakva je bila Republika Bosna i Hercegovina. Ona je samo u okviru Jugoslavije mogla ostati celovita i sačuvati svoj pluralistički identitet. Jedan od umerenijih muslimanskih vodja, Adil Zulfikarpašić je to na vreme uvideo. Nažalost, ogromna većina bosanskih Muslimana je pošla za islamskim fundamentalizmom Alije Izetbegovića. On je već 1970. napisao *Islamsku deklaraciju*, koja je formulisala ideološku osnovu muslimanskog separatizma. U njoj Izetbegović kaže da, za razliku od Evropljana, koji veruju da u društvu treba da vladaju

¹ *Djela dr Ante Starčević*, Zagreb 1894, knjiga III, str. 162, 205, 299, 342, 373.

² Franjo Tuđman, *Bespuća povijesne zbilnosti*, Zagreb.

³ Isto, str. 161.

zakoni, Muslimani smatraju da prioritet ima vera, ili da u svakoj zajednici u kojoj su Muslimani u većini ona mora da se organizuje prema načelima Korana. On kaže: "Ne može biti mira ni koegzistencije između islamske religije i nemuslimanskih socijalnih i političkih institucija'... "Islam jasno isključuje pravo i mogućnost ostvarenja neke tuđe ideologije na njegovoj teritoriji". I dalje: "Treba da pre svega budemo propovednici, a zatim vojnici." On objašnjava da muslimanski pokret treba da upotrebi silu i uzme vlast onda "kada je u stanju ne samo da uništi postojeću nemuslimansku vlast, već i da izgradi novu muslimansku vlast".⁴

Slučaj Makedonije dokazuje da je postojala mogućnost mirnog otepljenja od Jugoslavije. Doduče, i u makedonskom nacionalizmu je bilo zloćudnih elemenata. Srbi u Makedoniji su bili i ostali potpuno obespravljani. Makedonske vlasti, na čelu s Kirom Gligorovom su uporno i, kao što se i pokazalo, i potpuno neosnovano govorili o opasnosti od severnog suseda iako je to bio jedini sused od koga im nije pretila nikakva opasnost. Po tome osnovu su tražili i dobili "pomoć" trupa SAD i sami ukinuli svoju samostalnost. Posle toga su postali jedan od glavnih centara antisrpske propagande na Balkanu. Medjutim, bili su vrlo oprezni prilikom svog otepljenja. Tom prilikom su bila zadovoljena sva tri neophodna uslova za mirno rešenje sukoba: (1) otepljenje nije bilo jednostrani akt već rezultat pregovora sa jugoslovenskim rukovodstvom; (2) otepljenje Makedonije je u načelu bilo prihvaćeno kao vid nacionalnog samoopredeljenja; (3) u Makedoniji nije bilo agresije na garnizone JNA, niti su njene jedinice napadane za vreme povlačenja iz te bivše jugoslovenske republike.

Zato u Makedoniji nije bilo rata. Rata je bilo tamo gde je odluka o otepljenju bila doneta jednostrano, bez prethodnih pregovora, i gde je primenjeno nasilje prema saveznoj vojsci (opkoljavanje garnizona, presecanje dovoda hrane, vode i električne struje, kidnapovanje članova porodica oficira iz obližnjih gradova, otvaranje vatre po vojnim jedinicama). Rat je naročito izazvan agresivnim ponašanjem onih koji su iskoristili pravo samoopredeljenja da se otepe, ali to isto pravo nisu priznali delovima srpskog naroda - da se opredele da ostanu u zajedničkoj jugoslovenskoj državi.

4.

Ova netolerantnost, ostrašćenost, iracionalni i agresivni nacionalizam dojučerašnje braće samo je jedna strana stvari. Druga strana je stalno inostrano mešanje, podsticanje na sukob, uslovljavanje međunarodnog priznanja i ekonomske pomoći ratovanjem s jugoslovenskom vojskom, ometanje mirnog rešenja sukoba, otvorena podrška jednoj od strana u sukobu protiv druge.

U prvoj fazi ratnog sukoba između hrvatske države i srpskog naroda Krajine najveću pristrasnost je ispoljavala Nemačka, uz podršku Vatikana i Austrije. Hrvatskoj je slato oružje i pružana vojna stručna pomoć. Ona je otvoreno podstrekavana na rat, na primer poznatim Genšerovim insistiranjem kod hrvatskog rukovodstva: "Svaki dan borbe protiv jugoslovenske armije približava vas međunarodnom priznanju." Upravo ta vrsta pritiska je dovela do toga da Tudjmanove jedinice počnu da opkoljavaju i napadaju garnizone JNA.

U to vreme, 1991. godine, ubrzo posle nemačkog ujedinjavanja, u uslovima opšte euforije u Nemačkoj je privremeno oživela stara ekspanzionistička strategija

---

⁴ Alija Izetbegović, *Declaration islamique*, Dzumadel-ula, Saradževo 1970, str. 9,10,20.

prodora na Istok. Zahvaljujući svojoj ekonomskoj snazi i velikom političkom pritisku Nemačka je u početku postigla odlučujućii uticaj u svim zemljama Balkana i Istočne Evrope. Medjutim, ubrzo ona je morala da prepusti svoju dominantnu poziciju Sjedinjenim Američkim Državama.

SAD su se u početku držale oprezno i pasivno u jugoslovenskoj krizi. Sve do aprila 1992. one su zastupale stav da u Jugoslaviji ne treba menjati ni spoljnje ni unutrašnje granice. Videći da su izgubile svaki uticaj na tok stvari na Balkanu SAD su odlučile da se umešaju. Suprotno dotadašnjoj politici, one su odlučile da ubrzaju proces razbijanja Jugoslavije. Priznale su otepljenje ne samo Hrvatske i Slovenije već i Bosne i Hercegovine. Osujetile su sprovođenje već prihvaćenog lisabonskog mirovnog plana. Američki ambasador Voren Zimerman je nagovorio Aliju Izetbegovića da povuče potpis na već zaključenom mirovnom ugovoru. Ovaj je posle toga proglasio mobilizaciju i izjavio da će "žrtvovati mir radi suverenosti BiH." To je neizbežno vodilo u rat.

Kakav smisao su imali ovi postupci SAD, koji su vodili trajnoj dezintegraciji Jugoslavije, i koji su podstakli i dalje potpiruje rat koji je iskopao najdublje moguće provalije medju narodima koji su do nedavno živeli zajedno?

Sve veće suprotnosti u odnosu prema ratu u Bosni izmedju SAD i evropskih država sve više potvrđuju da je bar jedan od motiva politike SAD bila težnja da destabilizuje Evropu, da pokaže nesposobnost Evropske zajednice da rešava svoje probleme. Ovaj motiv postaje razumljiv kad se uzme u obzir da će dalji nesmetani razvoj Evropske zajednice učiniti od nje ekonomsku i političku supersilu i glavnog rivala Amerike u borbi za svetsku dominaciju.

Drugi motiv proističe iz neospornog interesa SAD da, podržavajući bosanske Muslimane, poveća uticaj u muslimanskom svetu. Muslimana već ima jedna milijarda na svetu; oni kontrolišu velike svetske izvore nafte i ostalih prirodnih bogatstava. Bivše južne muslimanske sovjetske republike (pre svega, Kazahstan) pored prirodnih bogatstava raspolaže i ogromnom količinom nuklearnog oružja. Posebno je značajan američki interes da svog saveznika tursku promovise u vodeću zemlju muslimanskog sveta.

Najzad, ne treba zanemariti da su SAD najveći svetski prodavac oružja, da je trgovina oružjem vrlo značajna stavka za oslabelu američku privredu, koja ima više od 4000 milijardi američkih dolara duga i velike budžetske deficite iz godine u godinu. Održavanje dugotrajnog ratnog sukoba niskog intenziteta u Bosni, uz veliku galamu o širenju ratnog požara na ostale balkanske zemlje, je očigledno sračunato na povećanu potražnju za oružjem u tom delu sveta.

Razume se, do rata ne bi došlo da su Srbi već na početku kapitulirali. Da su, naprimer, prihvatili Haški ultimatum novembra 1991. godine, koji bi ceo srpski narod zapadno od Drine doveo u položaj pokorenih i nezaštićenih nacionalnih manjina, koji bi u samu Srbiju razdrobio na više delova sa specijalnim statusom (Kosmet, Raška, deo Vojvodine).

Gradjani Srbije nisu želeli da izadju iz Jugoslavije, nisu želeli ništa više od ravnopravnosti, prihvatili su svaki dosadašnji mirovni plan. Oni nisu prvi počeli ratne operacije ni u Hrvatskoj ni u Bosni, ali se jesu uspešno branili kad god su bili napadnuti i jesu dobili većinu bitaka u ratu koji im je nametnut. To ih ni u kom slučaju ne čini ni agresorom ni uzrokom rata i razbijanja Jugoslavije.

Mihailo Marković

The Causes of breaking up of Yugoslavia

Disintegration of Yugoslavia was determined by a complex set of internal and external factors, the most important of which was the separatism of several constitutive nations. Yugoslavia suffered from a fatal asymmetry from its very beginning. While Serbia and Montenegro passed through a stage of nation-state in Nineteenth century and were ready for a supra-national community, Croatia and Slovenia lost their independence before 1102 and lived for centuries under Austro-Hungarian Empire. Building independent nation-states became for them a top priority goal, overriding all other political, economic and cultural interests.

Croatian separatist movement, the most important one, assumed a particularly vicious form since it grew on the soil of the racist, anti-Serbian ideology of Ante Starčević, which developed in Croatia as early as 1860. A comparable ground of Muslim separatists was the Islamic fundamentalism of Alija Izetbegović. The fate of Yugoslavia was sealed with the 1974 Constitution, which turned Yugoslavia into a loose association of six sovereign national republics.

Among external factors, the most important ones were: traditional German expansionism toward the South-eastern slavic regions (which encouraged and supported Croatian and Slovenian separatism), Vatican's hostility towards orthodox Serbian people and, since april 1992, open American support for Bosnian muslims, motivated by American interest in Turkey, the mid-eastern oil and southern muslim republics of the former USSR.

Key words: breaking up of Yugoslavia, separatism, secession, nationalism, foreign involvement, Vatican, Germany